

Çeşitli Dinlerin Aileye Bakışı Üzerine

Bir toplumun en temel yapısını oluşturan kurumlardan birisi olan ailenin tarihi, insanlık tarihi ile yaşıttır. Tüm dini geleneklere baktığımızda, insanın yeryüzündeki hayat serüveni, isimler farklı olsa da bir erkek ve kadının yaratılması ve bunların birbirlerine eş olmalarıyla başlamıştır. Aile olarak tanımladığımız bu birliktelik, hem soyun devamını sağlayacaktır hem de yaşadıkları yerde ve zamanda Yaraticı'nın emirlerinin yerine getirilmesinde, dinin devamında önemli roller üstlenmiş olacaktır. Aile böylesi bir sorumluluğu yüklendiği için bütün dinlerde kutsal bir kurum olarak görülmüştür. Yahudilik, Sabiilik ve bazı uzak doğu geleneklerinin sadece kendi aile soylarını aşırı kutsamalarının, diğerlerinin bu kutsallığı taşımaya layık olmadıklarını düşünmelerinin arka planında soya dayalı *dışlayıcı* (exclusivist) din anlayışının var olduğunu söyleyebiliriz.

Dinlerin aileye bakışında aralarında bazı detaylarda farklılıklar vardır. Bununla birlikte birçok noktada ortak yönler bulunmaktadır. Öncelikle bütün dinler, ailenin korunmasını esas alır ve onun yapısını bozacak her türlü olumsuz davranışlara karşı durur. Başta uzak doğu dini gelenekleri olmak üzere pek çok din, sadece yaşayan aile fertlerine değil ailenin geçmiş büyüklerine, aile bireylerinin ölmüş atalarına da saygı duymayı istemişlerdir. Dinlerin aileye bakışında ortak noktalardan biri, aile bireylerinin her birisi önemli görülmekle birlikte, ailenin korunması, devamı, iş bölümü ve sorumluluk sahibi olması bakımından genelde erkek daha çok ön planda olmuştur. Bunun yanında hemen bütün dinler, ailenin devamı için evliliği önemsemiş, eşlerin çocuk sahibi olmalarını ısrarla teşvik etmiştir.

Dünya çapında aile kurumu, modernizmin olumsuz etkilerine maruz kalmıştır. (Evlilik yaşının yükselmesi, nikahsız yaşamlar, boşanmaların artması, aile içi şiddet vb.). Geleneksel dinlerde aileye bakış konusunda yukarıda ele alınan ortak noktalara karşın, modern dönemlerde ortaya çıkan ve bir kısmı *din* olarak tanımlanan *Yeni Dini Hareketler*, bütün dinlerin hassasiyet gösterdiği aileye karşı bir tehdit unsuru yapılar olarak tezahür etmiştir.

Soya dayalı bir din anlayışına sahip olan Yahudilik, soyun korunmasını dinin korunmasıyla özdeşleştirdiği için Yahudi kutsal metinlerinde aile kurumuna dair pek çok emirler bulunmaktadır. Her şeyden önce erkek ve dişi olarak yaratılan ilk insanlardan bir aile olmaları istenmiştir. Hz. Adem ve Havva'ya yönelik bu emir Tevrat'ta, "*(Tanrı) onları kutsayarak, «Verimli olun, çoğalın» dedi. Yeryüzünü doldurun ve denetimimize alın*" şeklinde (Tekvin 1/28) yer alır. Akabinde, "*Bunun için insan, annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak ve ikisi tek beden olacak*" (Tekvin 2/24) ifadesiyle onların birbirleri ile olan ilişkileri anlatılır. Hz. Adem ve Havva'dan sonra İbranîler'in büyük atası Hz. İbrahim ve onun Hz. İshak ve Yakup'la devam eden soyu en önemli kişilerdir. Nitekim *İbrani, Yahudi* gibi tanımlamalar, bu aileye ve soya mensubiyeti ifade etmek için kullanılmıştır. Ayrıca Eski Ahid'de sayfalarca uzayıp giden soy kütükleri bu "kutsal" soya dayalı ailenin

sürekliliğine yapılan bir vurguyu işaret eder. Tevrat'taki on emrin beşincisi, "*Babana ve annene hürmet edeceksin*", yedincisi "*Zina etmeyeceksin*" şeklinde doğrudan ailenin korunmasına yönelik emirlerdir. "*Kim annesini ya da babasını döverse, kesinlikle öldürülecektir.*" (Çıkış, 21:15), "*Biri başka birinin karısıyla, yani komşusunun karısıyla zina ederse, hem kendisi, hem de zina ettiği kadın kesinlikle öldürülecektir.*" (Lev. 20:10) şeklinde pek çok emirler yer almaktadır. Genel anlamdaki emirlere bakıldığında Yahudilik'te evlatların ebeveynlerine karşı saygı göstermeleri, miras hakkının korunması, komşulara karşı iyi davranılması, çocukların doğumu, sünnet edilmesi, dini mükellefiyet yaşının girdiğinde özel dini törenlerin (Mitzva) yapılması, modern dönemlerde bazı farklı uygulamalar olsa da genel olarak Yahudi soyundan biriyle evlendirilmeleri hususlarında detaylı emirlerin tamamı aile kurumuna yöneliktir. Ayrıca bu emirlerin günlük yaşamdaki pratiklerine dair sözlü geleneğe dayalı oluşturulan Talmud'un bir bölümü (Naşim) evlilik ve aile hayatına dairdir. Yahudilik'te yer alan bu emirlerle aile hayatı korunmaya çalışılmış, ancak sadece belli bir ırkı korumaya dayalı bu dar kapsamlı aileye bakış evrensel bir anlayışa dönüşmemiştir.

Aslında yukarıda sayılan İbrani atalar içinde Yahudi olmayanlarla evlenenler olmuştur. (Hatta bunların bir kısmı birden çok kadınla evlenmişlerdir). Ancak tarih içindeki sürgünler sonucu, sonradan ortaya çıkan uygulamalar, soyu korumaya dayalı bir refleksle Yahudi din adamlarını yabancı evliliğe karşı bir tavır almaya zorlamıştır. Nitekim söz konusu uygulamalar modern dönemlerde batı dünyasında ortaya çıkan "Haskala" gibi modern hareketler tarafından tenkit edilmiştir. Genel olarak Yahudi dini literatürüne ve uygulamalara bakıldığında erkeğin kadına hakim, aile hayatında daha baskın ve belirleyici olduğu görülür. Nitekim Hz. Havva, yasak meyveyi yeme konusunda Hz. Adem'i yanıltmış ve böylece insanlığın Cennet'ten kovulmasına sebep olan bir kadın olarak görülmüştür. Ona verilen ceza, Tevrat'ta, "*Çocuğun doğumunda doğum sancısı çekeceksin, arzun sadece kocana olacak, o da senin üzerinde hakim olacaktır.*" (Tekvin 3/14-19) şeklinde anlatılmıştır. Kadına yönelik bu bakış Yahudi literatüründe ve pratik hayattaki birçok dini uygulamada karşılık bulmuştur. Örneğin boşanma hakkı tamamen erkeğe ait olduğundan, kocasından boşanan bir kadının kocasından boşanma belgesi "*get*" alması gerekmektedir. Ancak kimi kocalar bu belgeyi vermeyi reddettiğinden, bu kadınlar başkalarıyla evlenememekte ve onlara *zincirlenmiş kadın* anlamında "*aguna*" denilmektedir. Bu da bir takım mağduriyetlere sebep olabilmektedir. Kadın, ailenin bir ferdi olmasına rağmen Talmut'taki günlük dualar içinde bir erkeğin, Tanrı'ya, kendisini kadın olarak yaratmadığı ve kendisini putperestlerden yapmadığı için dua etmesi, bile tavsiye edilmiştir. (Menahot, 43b).

Hıristiyanlık, aile konusunda bazı farklılıklar taşımakla birlikte, Yahudiliğe benzer hassasiyetler taşır. Hıristiyanlar her ne kadar Hz. İsa'nın gelişiyle hukuki bağlayıcılığının (şeriat) artık geçerli olmadığını söyleseler de Yahudi kutsal metinlerindeki aile ve kadına dair anlatıları kabul ederler. Hıristiyan inancında insanlığın kaderi (ilki negatif, ikincisi pozitif anlamda) iki kadının elinde şekillenmiştir. Bunlardan birisi işlediği günahla insanoğlunun Cennet'ten kovulup asli bir günaha düşmesine sebep olan Hz. Havva, diğeri ise, Hıristiyanî bakış açısına göre, insanlığı bu günahattan temizlemek için gönderildiğine inanılan Mesih İsa'nın annesi Hz. Meryem'dir. Hz. İsa mucizevi bir şekilde babasız olarak dünyaya gelmiş olsa da çarmıh hadisesi öncesine kadar Nasıra kasabasında annesinin yanında bir aile ortamı içinde büyümüştür. Kendisi her ne kadar bir evlilik hayatı

yaşamamışsa da vaazlarında aile ve kadın hakkında önemli mesajlar vermiştir. Mesajında insanlığı, Tanrı'nın oğullarından oluşan büyük bir aile olarak tanımlamıştır. İnsanın ancak Tanrı'nın krallığının gerçekleşmesi gibi çok yüce değerler uğruna evliliği ve aileyi terk edebileceğini, bunun da çok az seçkin kişilere nasip olacağını söylemiştir. Bazı Hıristiyan mezheplerinde ruhbanların evliliğinin yasak olmasının arkasındaki temel motivasyon budur. İsa gibi ancak daha kutsal değerler adına aile terk edilebilir anlayışı. Buna karşın Hıristiyanlık'ta ruhbanlar dışındaki insanların evlenmesi teşvik edilerek birtakım kurallar konulmuştur. Örneğin Hıristiyanlık'taki en önemli sakramentlerden (dini ayin) biri, aile içinde doğan çocuk için yapılan görkemli vaftiz ve kilisede icra edilen evlilik törenleridir. Hıristiyanlık'ta, bazı mezheplerde farklılıklar olmakla birlikte çoğunda kilisede yapılmayan nikah geçerli değildir. Evlilik yoluyla kurulan aile, insanları kilise ve Tanrı'ya bağlayan en güçlü bağ olarak görüldüğü için bu bağın kesilmesi anlamına gelen boşanmak Katolikler'de yasaktır. Ancak boşanma konusunda diğer mezhepler daha esnekler. Bütün bunlar aile yapısını korumaya yönelik önlemler olsa da bugün genel olarak Hıristiyan dünyası, aile konusunda, aşırı bireyselci anlayışlar karşısında büyük savrulmalar yaşamaktadır.

Yahudilik ve Hıristiyanlık dışındaki diğer dinler aile konusuna önem vermişlerdir. Hinduizm'de ailenin en önemli parçası sayılan çocuk için isim koyma, saç kesimi, belli yaşa gelince bir aidiyet ve kimlik kazandırmak için çocuğa takılan ve bir ömür boyu taşınan *asalet ipliği* uygulaması, her ne kadar tartılan bir yapı olsa da aileyi belli bir sosyal grubun üyesi içinde gösteren kast sistemine uygun bir yaşam ve kast içi evlilikler de hep aile kurumunun devamına yönelik uygulamalardır. Hint kökenli bir diğer din olan Budizm'de de aile önemli görülmüş, Budist kurtuluş inancı sayılan Nirvana'ya ulaşamayacaklar içinde ana babaya isyan edenler ve toplumda tefrika yaratanlar sayılmıştır. Caynizm'de de yalancılık, zina, hırsızlık, aşırı lüks yaşam ve şiddet gibi aile ve toplum hayatına zarar veren davranışlardan uzak durulması istenmiştir. Ancak Caynist mezhebi olan *Digambaralar* kadınların nihai kurtuluşa erebilmeleri için, tenasuh inancı sonrası yeni doğumlarında ancak erkek olarak dünyaya geldiklerinde kurtuluşa erebileceklerini söyleyerek kadın konusunda oldukça negatif bir anlayış geliştirmişlerdir. Yahudilik gibi Sabiiler de "Sabi olunmaz, Sabii doğulur" inancından hareketle aile ve soya dayalı bir din anlayışına sahip oldukları için ailenin ve soyun korunmasına büyük önem vermişlerdir. Benzer bir soya dayalı aile (ve din) anlayışını Sihler'de de görmekteyiz.

Aileye bakış noktasında uzak doğu dinlerinin kendilerine has bir anlayışları vardır. Konfüçyüizm'in kurucusu Konfüçyüs, Çin'in içindeki toplumsal ve siyasi krizden çıkışın, ancak eski geleneklerine dönmekle mümkün olacağını savunmuş, bunun için atalara ve ebeveynlere saygı duyulması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre en büyük erdemlerden biri, toplum içindeki ilişkilerin düzenlenmesidir. Bu ilişki ağlarından biri, ebeveynin çocuklarla ilişkisi, eşlerin birbirleriyle ilişkisi ve kardeşler arası ilişkilerdir. Bu ilişkilerdeki en önemli unsur, itaattir. Burada evlat atasına, kadın da kocasına itaat edecektir. Atalara saygının çok önemli sayıldığı Çin'de, aile büyüğüne saygı çerçevesinde atalara hayatta iken, ölürken (defin) ve ölüm sonrasında (mezar bakımı, ruhlarının teskin edilmesi vb.) kadar uzanan bir dizi yapılması gereken ödevlerden bahsedilir. Ayrıca Çin'de 2013'te çıkarılan zorunlu aile ziyareti yasası da aileye verilen önemin bir göstergesidir. Ancak tüm dünyada olduğu gibi Çin toplumu da modernizmin olumsuz etkilerinden nasibini almıştır. Bir başka uzak doğu geleneğini yansıtan din, Japon Şintoizm'idir. Şintoizm bir yönüyle soy eksenli

bir din olduğundan aile onlar içinde çok önemlidir. Ölmüş atalarının “kami” adıyla kutsandığı Japonlar’da her ailenin kendi “kamisi” vardır ve eve gelen misafirler önce onun evdeki temsillerini selamlarlar. Bunun yanında çocukların aile kurumuna bağlılığı güçlendirmek için isim verme, dine giriş, kiraz bayramları, sonrasında evlilikle devam eden aileyi güçlendirmeye yönelik pratikler, yine ataları anmak adına kutlanan Bon bayramı gibi çok çeşitli kutlamalar mevcuttur.

Genelde bütün dinler aile ve evlilik meselesine olumlu ve teşvik edici yaklaşırken bugün mensubu kalmamış Maniheizm bu konuda farklı bir görüş dile getirmiştir. Zira Maniheizm’e göre insanın bedenî varlığı, onun ruhsal gelişimine engel olduğu için evlilik yoluyla insanların çoğalmasına karşı çıkmıştır. Çünkü evlilik, evrendeki maddi varlıkların devamına bir katkıdır. Bu da evrendeki ışık unsurlarının yeryüzünden, geldikleri aslı mekâna yükselişini engelleyen bir durumdur. Aslında bu örnek, bir dinin bağlılarının var olabilmesi, o dinin varlığını sürdürebilmesi için ailenin devamının ne kadar önemli olduğunu gösteren ilginç bir örnektir. Dolayısıyla evliliğe, bir bakıma aile kurumuna karşı çıktığı için bağlıları kalmayan Mani hareketi, çok kısa zamanda takipçisi olmayan ölü bir din olarak tarih sahnesinde yerini almıştır.

En genç ve en son din olan İslam dininin aile hakkında ortaya koyduğu koruyucu, besleyici ve geliştirici emir ve tavsiyeleri aileye olan önemi göstermektedir. İslam’ın aileye verdiği değer genel hatlarıyla bilindiği için İslam’ın aileye bakışı meselesi bu yazının sınırları dışında bırakılmış, bunun yerine daha az bilinen diğer dini geleneklere özetle değinilmiştir.

Burada son olarak vurgulamak istediğimiz konu *yeni dini hareketlerin* aileye bakışı olacaktır. Yeni dini hareketler dediğimiz olgu, on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda doğu ve batı dini gelenekleri içerisinde çıkan çok bileşenli, senkretik ve içinde çok çeşitli inanç ve eğilimleri barındıran hareketleri ifade etmektedir. Bunların bir kısmı geleneksel dinlerdeki gibi aile kavramını ve toplumsal değerleri önemsemekte, hatta bazıları bu konuda çok radikal düşünmektedirler. *Örneğin Mooncular, Mormonlar, Adevantistler, Amişler, Mennonitler* gibi bazıları, aileye zarar verdiği için içkiye, zinaya, uyuşturucuya ve silah kullanmaya karşıdır. Ancak yeni dini hareketlerin bir kısmı belki de daha çoğu, başta geleneksel dinlere ve onların öğretilerine karşı çıkarak muhalif, alternatif bir inanç sunmaya çalışmaktadırlar. Bu gruplar hedef kitle olarak gençleri seçmekte, özgürlükçü söylemleri, beyin yıkama terapileri, uyuşturucu bağımlılığı, cinsellik konusundaki rahat tavırları, nikahsız hayatlar ve buna bağlı olarak farklı cinsel eğilimleri teşvik edici yönleri, baskın feminen karakterleri, kurtarıcı beklentileri, sözde karizmatik liderleri, bir kısmının ateist fikirleri, sırlı ve gizemli yapıları ile tüm dünyada aile kurumuna karşı en büyük tehdit olarak görünmektedirler. Sözü edilen yapılar, saydığımız konulardan birini veya birkaçını ön plana çıkartmakta, bu nedenle yeknesak bir yapı arz etmemektedirler. Bunlar içinde *satanizm, real hareketi, tanrının çocukları* vb. sayılabilir. Her ne kadar bu hareketler, geleneksel dinlere nazaran uzun süre ayakta duramayacak ve zamanla belki yerlerini başka akımlara bırakacak olsalar da aileyi tehdit eden yapıların başında gelmektedirler. Özellikle hayattan bir beklentisi kalmayan çaresiz ya da manevi tatmin arayan gençler için oldukça cazip akımlar olarak karşımızda durmaktadırlar.